

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

1 juni 2016

Kära systrar och bröder,

Om någon trodde att det gamla talesättet "öga för öga och tand för tand" tillhörde en förgången och primitiv kultur, är händelserna i vår värld just nu ett alltför uppenbart bevis för motsatsen. Försöken att bekämpa det onda med ännu mer ont hör knappast till en så kallad oupplyst kultur. De tillhör människans natur utanför Eden. I kyrkans historia har försök gjorts att tala om "rättfärdiga krig", men hur vi än vrider och vänder på det kommer vi inte undan den radikalitet som introducerades av Jesus från Nasaret. "Älska era fiender, och be för dem som förföljer er." Ett ord som den ryske staretsen Sofrony på Athos kallade "evangeliets udd".

Starets Sofrony, som gick ur tiden 1993, menade att det värsta helvetet, den största synden, är kriget. Vad kan en kristen göra mot denna förbannelse? Sofrony hade två svar. För det första: *Jesu Kristi universalitet*. "Jag känner ingen grekisk, rysk, engelsk eller arabisk Kristus", sa han. "Så snart vi begränsar Kristi person, till exempel genom att dra ner honom på det nationella planet, förlorar vi allt, och allt mörknar omkring oss."

För det andra: *kärleken till fienden*. Detta var för Sofrony inte bara det enda botemedlet mot allt ont, utan också det avgörande kriteriet på den kristna tron och människans gemenskap med Gud. Om vi känner Kristus visar det sig framför allt i detta: vi får kraft att älska våra fiender. "En väg som är överlägsen alla andra" kallar aposteln Paulus denna hållning, som också är bergspredikans väg. "Ni har hört att det blev sagt: *Öga för öga och tand för tand*. Men jag säger er: värj er inte mot det onda."

Värj er inte mot det onda. Vad innebär det i praktiken? Att man föredrar att bli dödad framför att döda, svarade fader Sofrony. Fienden kan bara övervinnas på ett sätt. "Besegra det onda med det goda." Besegrar vi fienden med något annat medel än kärleken, hur rättfärdig vår sak än är, ödeläggs samtidigt något inom oss.

Orealistiskt? Absurt? Dåraktigt? Dåren i Kristus - på ryska kallad *jurodivyi* - är i den ortodoxa traditionen en profetisk gestalt, ett tecken på det omöjligas möjlighet. Dårskapen i Kristus innebär inte nödvändigtvis att man - som Symeon av Edessa på 500-talet - måste efterlikna den verkliga, kliniska förrycktheten. Men den utmanar och ställer mycket på huvudet: vad är sken och vad är verklighet? Sin yttersta gestalt får denna dårskap i den frälsningsväg Gud valt för världen: i den djupaste svaghet och förnedring döljer sig den högsta visdomen och kraften. På den vägen vittnar dåren, med livet som insats, om den trotsigaste av tro: korset, inte svärdet, avgör historiens framtid.

***

År 1964 inbjöd trappistmunken Thomas Merton en grupp på 14 personer till en retreat för att samtala om möjligheterna till ekumenisk samverkan i aktioner för fred. Eller som Merton uttryckte det: *We are hoping to reflect together during these days on our common grounds for religious dissent*. Deltagarna representerade både katolsk och protestantisk tradition. Där var bland andra bröderna Daniel och Phil Berrigan, John Howard Yoder och Jim Forest. Även Martin Luther King skulle ha deltagit, men var förhindrad på grund av att han just tilldelats Nobels fredspris.

Retreaten kom att på många sätt bli avgörande för formandet av en djärv, resistent och självutgivande kristendom i försvar för alla dem som lider under orättfärdiga krigshandlingar. Ett stort antal offentliga "liturgiska" aktioner riktade de närmaste åren uppmärksamhet mot amerikansk militärpolitik. En av de första och mest omtalade skedde 1968 när 18 personer tog sig in på arméns rekryteringscenter i Catonsville och hällde hemmagjord napalm tillsammans med sitt eget blod över ett stort antal dokument med inkallelseorder till krigstjänst som man sedan brände på parkeringsplatsen. Daniel Berrigan ledde bönen över de brända dokumenten: *Vi riktar vår bön till den Gud vars namn är fred, anständighet, enhet och kärlek ... vi har gjort oss själva till maktlösa brottslingar i en tid av brottslig makt*. Initiativet, som ledde till ett tvåårigt fängelsestraff för Berrigan, blev katalysator för många fler så kallade plogbillsaktioner – av det bibliska uttrycket om att smida om sina svärd till plogbillar – och kom senare att inspirera till liknande aktioner i Sverige, bland annat initierade av personer som Per Hergren och Annika Spalde.

Inom katolsk tradition är Daniel Berrigan en av dem som allra tydligast och mest konsekvent personifierat denna hållning. Med en dåres envishet har han hävdatt icke-våld som evangeliets väg att lösa konflikter och åstadkomma förändring. Redan under sin uppväxt drogs han till jesuiterna, som han kom att tillhöra, och ordinerades till präst 1952. Hans författarskap var omfattande, mer än 50 böcker och däribland ett 15-tal med lyrik. Boken *Time Without Number* tilldelades 1957 det prestigefyllda Lamont Poetry Prize utdelat av USA:s samlade poeter.

Berrigans liv formades av hans djupa medkänsla, något som speglades i ett uttryck han brukade använda: *outraged love*, rasande kärlek. Att drivas av ursinne, vilket många gör, medför sällan något gott vare sig för dem själva eller för andra. Men den vredgade kärleken rör vid djupen av Guds hjärta. Daniel Berrigan älskade sin kyrka, men var också en av dess största kritiker och han förmådde aldrig tuga om det han uppfattade som dess svek. Hans konstnärliga sida bidrog till att han fann fruktbara sätt att ge uttryck för sin vrede, vare sig det var i poesi eller konkreta handlingar. Daniel Berrigan var en profetöst, en lärjunge till Dorothy Day (Synaxarier 25 november), grundare av tidningen *Catholic Worker*, som också hon fick sitta av flera fängelsestraff för sitt engagemang för fred.

"Han bidrog på ett avgörande sätt till att forma den katolicism som gjort en påve som Franciskus möjlig", skriver Rose Marie Berger, en av redaktörerna för tidningen *Sojourners*, i en minneskrönika över Berrigan som i april månad gick bort i en ålder av 93 år. Berrigan dog bara några veckor efter det första globala möte om fred och icke-våld som någonsin hållits i Vatikanen. I en särskild hälsning till mötet uppmuntrade påven Franciskus deltagarna "att verka för fred genom att leva och praktisera icke-våld". När budet om påvens ord och mötet i Rom nådde Daniel Berrigan på hans sjukbädd,

bara två veckor innan hans död, berättar en vän att han greps av förundran och tacksamhet.

Som jesuit, likt påven Franciskus, var Daniel Berrigan väl förtrogen med de ignatianska övningarna, och såg aldrig något motsatsförhållande mellan kontemperation och handling. Alltför ofta i vår tid har det inre livet och det yttre ställts mot varandra, ofta på ett konstlat och konstruerat vis. Men det är genom att hålla samman "mystik och politik" som en andlighet kan spira som synliggör Guds rike i världen.

***

Arvet från en annan av dessa "dårar" i Kristus uppmärksammades under ett symposium i Monastero di Bose den gångna månaden: den koptiske klosterfadern Matta al-Miskin. Den 8 juni är det tio år sedan han insomnade i Makariosklostret. Vi var fyra personer från vår kommunitet som deltog i symposiet, som inte minst hade samlat många kopter, biskopar och präster såväl som lekmän.

År 1948 sålde Yusuf Iskandir sina två hus, två bilar och två apotek. Han var i början av karriären, men hjärtat hade börjat bulta och gjort honom övertygad om det möjliga i att också i vår tid gå i de gamla ökenfädernas ökenspår. Han sökte sig till att börja med till ett av de mest otillgängliga klostren i Egypten, Samuelsklostret i den västra sandöknen, och tog sig namnet Matta al-Miskin, Matteus den Fattige. Snart fick han efterföljare. 1960 lämnade fader Matta klostret med tolv av sina lärjungar och vandrade ut i öknen. De slog sig ned i en dalgång, Wadi Rayan, där de levde eremitliv i grottor under tio år. Under dessa år ristade fader Matta in Guds ord i sitt hjärta.

År 1970 sände patriarken ett bud till eremiterna och frågade Matteus den Fattige om han tillsammans med sina lärjungar kunde tänka sig att ta hand om det gamla anrika Makariosklostret väster om ökenvägen mellan Kairo och Alexandria. Klostret var vid denna tid förfallet och delvis begravt i sanden, med bara en handfull bofasta munkar. Fader Matta svarade ja. Nu började den restaurering som förvandlat detta kloster till öknens mest välslipade diamant. Klostret har restaurerats och byggts ut, öknen blomstrar kilometervis runtomkring, och över hundratalet välutbildade munkar lever i klostret, alla präglade av Matta al-Miskins liv och undervisning.

Vari består arvet från denne nutida ökenfader? Vid symposiet i Bose berättade Fouad Naguib om sitt första möte med fader Matta 1953, ett möte som blev helt avgörande för den unge universitetsstudenten:

Det som lämnade det djupaste intrycket på mig var hans avgörande förståelse av vad det innebär att vara fri. Som ung var han en framgångsrik apotekare. Han sålde alla sina ägodelar, gav bort allt till de fattiga. Behöll bara tillräckligt för att kunna köpa en biljett till det fattigaste klostret i Egypten. Här började hans sökande efter frihet. Det var detta sökande som ledde honom till att bli munk.

Fouad Naguib berättar att fader Matta vid två tillfällen var huvudkandidat när ny patriark skulle väljas i den koptiska kyrkan. "Hans inre frihet fick honom att stå emot varje erbjudande om världslig ära." Denna betoning av frihet hörde nära samman med

ett av de viktigaste ämnena i fader Mattas undervisning: hur man tar emot och lever med den helige Ande.

En annan av föreläsarna i symposiet, Wadid el Makary, beskrev hur evangeliet och pingsten var de två avgörande pelarna i det monastiska livet för den koptiske klosterfadern: "Det monastiska livet är en förlängning av pingstens tungor av eld." Flera av fader Mattas mer omfattande böcker handlar om den helige Ande som mänsklighetens viktigaste lärare och om hur ett sant monastiskt liv inte är möjligt att förverkliga utan Anden. Då blir allt bara yttre former. Detsamma underströk Samuel Rubenson, som höll ett annat av huvudföredragen, och lyfte fram vad han menade är två huvudbetoningar hos Matta al-Miskin: Kallelsen till lärjungaskap och den helige Andes kraft och betydelse i den kristnes liv. Detta formade också fader Mattas förhållande till Bibeln. Den utgjorde för honom ett personligt tilltal. "När jag började studera Bibeln förstod jag att den var skriven för mig", sa han. De bibliska texterna uppfattade han inte som argument för olika läror utan som näring för den inre människan.

Det var ofrånkomligt att Matta al-Miskins relation till hierarkin i den egna kyrkan inte var oproblematiske. Han beskrevs av somliga som "rebellmunken", och hans självständighet ledde till spänningar, inte minst i förhållande till den tidigare patriarken Shenouda III, som en gång i tiden var fader Mattas lärjunge. Tidvis gick det så långt att Matta al-Miskins litteratur förbjöds.

***

Frågan om de kristnas enhet hörde till det som engagerade Matta al-Miskin allra mest. Han ropade samman kristenheten till Herrens bord, inte som ett hägrande mål efter mödosamma debatter utan som den plats där vi får ta emot den nödvändiga färdkosten för att kunna fortsätta vandringen. En av dem som tagit djupa intryck av fader Matta är Enzo Bianchi, Boses prior och grundare. När han inledde symposiet berättade han hur han 1969 första gången kommit över en text av Matta al-Miskin, översatt till franska, om de kristnas enhet. "Vi var vid den tiden bara fyra bröder och en syster i Bose", berättade broder Enzo. I februari 1970 samma år skrev han en artikel om ekumenik utifrån sin läsning av fader Mattas text om enheten. Fyra år senare besökte Enzo Bianchi själv Makariosklostret för första gången. Fader Matta själv hade då redan börjat dra sig tillbaka till ett mer avskilt liv. "Min person är inte viktig", sa han. "Mötet med Herren är det enda som betyder något."

Själv besökte jag Makariosklostret år 2000 för en veckas retreat tillsammans med några vänner. Det var efter den erfarenheten vi bestämde oss för att utge en av fader Mattas skrifter om enheten, som något år senare utkom med titeln *Enhet ger liv*. Det är en bok jag själv ofta återvänder till, och som jag gärna rekommenderar oss att läsa på nytt när vi under juni firar 10-årsminnet av fader Mattas insomnande. Passionerat formulerar han i denna skrift den kristna enhetens tvingande nödvändighet:

Kristen enhet är trons viktigaste krav – ett krav som växer fram i vårt inre och tar tag i hjärta och känslor. Under tårar ber vi om enhet, därför att vi ber om Kristus. Vi vill leva ut enheten i ande och sanning, eftersom vi vill smaka Kristus, leva ut hans

kärlek och uppleva mysteriet i hans enhet med Fadenr, denna enhet som är den gudomliga kärlekens natur.

Det är i denna skrift som fader Matta ställer den avgörande frågan om var vi tar vår utgångspunkt:

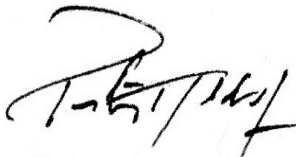
Var börjar vi? Med bokstaven eller med Anden? Med lagen eller med livet? Med trons och lärotraditionens innehåll eller med deras inre väsen? Vi skall ha klart för oss att om vi börjar med bokstaven dödar vi Anden. Våra möten resulterar då inte något annat än nakna formler och ord. Börjar vi med lagen kommer den att övertyga oss om att vi alltid har rätt medan de andra alltid har fel. Så går vi runt, runt, tills tiden – och med den livet – glider ifrån oss.

Han fastslår därefter: "Vi måste börja leva tillsammans i trons enda och innersta väsen, innan vi kan enas om innehållet." Vad menar fader Matta med trons väsen? Han skriver:

Trons väsen, som är Kristus själv, vilar på kärlek, självutgivelse, överlåtelse och fullständig utblottning i antagandet av en tjänares gestalt. På så sätt leder hjärtanas och samvetenas dialog till ett resultat som säkert förvånar intellekten, men som verkligen talar med Kristi egen röst.

Att leva en enhetens spiritualitet handlar om mer än dialog och strategier. Det djupaste motivet är inte ens pastoralt. All enhet har sin källa i Treenighetens mysterium. Ju mer vi tränger in i denna hemlighet, desto svårare blir det att uthärda att leva i splittring med våra bröder och systrar. Enheten blir ett tvingande måste.

I Kristus förbundne,

P.S. Med detta brev vill jag å styrelsens vägnar hälsa komunitetens medlemmar välkomna till årsmötet under vårt Generalkapitel, lördagen den 13 augusti kl 10.30 i Biblioteket på Nya Slottet Bjärka-Säby.